

سلسله پژوهشهای روان‌شناسی و تربیتی؛ ۸

درآمدی بر فرهنگ یادگیری و آموزش

دکتر نیلوفر فرج‌پور

نشر دستور

شماره شابک: ۵-۹۴-۶۷۲۷-۶۲۲-۹۷۸

نشر دستور

● درآمدی بر فرهنگ یادگیری و آموزش

● پدیدآور: دکتر نیلوفر فرج پور

● نوبت چاپ: اول ● پاییز ۱۴۰۲ ● قطع: رقعی (۱۲۰ صفحه) ● شمارگان: ۶۰ جلد

● قیمت: ۹۰۰/۰۰۰ ریال ● طرح جلد: نویسنده، اجرای گرافیکی: بهروز شهری

● چاپ: سپتامبر ● صحافی: حافظ

● شماره شابک: ۵ - ۹۶ - ۹۶۳۷ - ۶۲۲ - ۹۷۸

● حق چاپ محفوظ است

● نشانی: مشهد، صندوق پستی ۱۳۸۸ - ۹۱۸۹۵، تلفن: ۰۹۱۵۳۱۴۸۲۷۷

● پیام‌نگار: dasturprss93@gmail.com ● وبگاه: dasturpress.com

(این کتاب با کاغذ حمایتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است)

سرشناسه: فرج پور، نیلوفر، ۱۳۷۰-
 عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر فرهنگ یادگیری و آموزش/ نیلوفر فرج پور.
 مشخصات نشر: مشهد: نشر دستور، ۱۴۰۲.
 مشخصات ظاهری: ۱۲۰ص.
 فروست: سلسله پژوهشهای روانشناسی و تربیتی؛ ۸.
 شابک: 978-622-6727-94-5
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: ص.ع. به انگلیسی:

An Introduction to the Culture of Learning and Education

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۰۵-۱۲۰.
 موضوع: آموزش و پرورش -- ایران -- نقد و تفسیر
 موضوع: Education - - Iran - - Criticism, interpretation
 موضوع: آموزش و پرورش -- ایران -- ارزشیابی
 موضوع: Education - - Iran - - Evaluation
 موضوع: فرهنگ -- اشاعه -- ایران (Culture diffusion - - Iran)
 موضوع: یادگیری -- ایران (Learning - - Iran)
 رده بندی کنگره: LA ۱۳۵۱
 رده بندی دیویی: ۳۷۰/۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۸۴۲۷۰
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

در این مجموعه می خوانیم:

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۸
فصل اول: نظام آموزشی ایران	۱۷
تاریخچه نظام آموزشی ایران	۱۸
سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش و زیر نظامهای آن	۲۱
زیر نظام برنامه درسی	۲۲
زیر نظام تربیت معلم و تأمین منابع انسانی	۲۲
زیر نظام تأمین و تخصیص منابع مالی	۲۳
زیر نظام راهبری و مدیریت تربیتی	۲۳
زیر نظام پژوهش و ارزشیابی	۲۴
زیر نظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری	۲۴
کلاس درس به عنوان محیط اصلی تربیت و یادگیری	۲۶
ضوابط فیزیکی کلاس درس	۲۶
ظرفیت کلاس درس	۲۷
مواد آموزشی و ساعات تدریس هفتگی	۲۹

۳۲	فصل دوم: فرهنگ و آموزش
۳۳	فرهنگ و آموزش
۳۶	فرهنگ
۴۰	فرهنگ سازمانی
۴۶	فرهنگ مدرسه
۵۵	ابعاد فرهنگ مدرسه
۶۰	انواع فرهنگ مدرسه
۶۳	فرهنگ مدرسه انکار کننده
۶۴	فرهنگ مدرسه مقاوم
۶۴	فرهنگ مدرسه دوستانه
۶۵	فرهنگ مدرسه خلاق
۶۶	رویکرد گونه شناسی - کارکردگرایی
۶۶	رویکرد فرایند
۶۶	رویکرد بهبود - اثربخشی

۶۸	فصل سوم: فرهنگ یادگیری دانش آموزان
۶۹	فرهنگ یادگیری
۷۷	ابعاد فرهنگ یادگیری
۷۸	انواع فرهنگ یادگیری
۷۹	ارزشهای بیرونی (ارزشهای نامطلوب)
۸۰	ارزشهای درونی (ارزشهای مطلوب)

پیشگفتار

اساسی ترین رویدادها در زندگی افراد، تحت تأثیر فرهنگ آنها رخ می دهد. (کاوندی، پارسا و شاهی، ۱۳۹۱) فرهنگ نظام مشترکی از باورها، ارزشها، رسمها، رفتارها و مصنوعات است که اعضای هر جامعه در تطبیق با جهان خود و در رابطه با یکدیگر بکار می برند و از طریق آموزش، آن را از نسلی به نسل دیگر انتقال می دهند. (شاین^۱، ۱۳۸۳) امروزه فرایند یادگیری و آموزش به عنوان سیستمی فرهنگی از نظریه ها، مفروضات و روابط قدرت در نظر گرفته می شود که می تواند تغییرات آموزش را فعال یا محدود سازد. (مک^۲ ویلیام، ۲۰۱۰). نظریه پردازان اجتماعی و فرهنگی مانند ویگوتسکی^۳ (۱۹۲۰) و برونر^۴ (۱۹۹۱) بر این باورند که یادگیری و دانستن، پدیده هایی هستند که به صورت اجتماعی و فرهنگی شکل می گیرند، یادگیری در تجربه های فرهنگی واقع می شود و ارزشهای فرهنگی و هنجارهای مرتبط با دانستن، یادگیری، تدریس، آموزش و به طور کلی تعلیم و تربیت بر آن تأثیر می گذارد. این ارزشها و هنجارها، فرهنگ تعلیم و تربیت را شکل می دهند. (به نقل از کیان، ۱۳۹۲) انسان شناسان به شیوه قوم نگاری در عرصه شناخت فرهنگ یادگیری تلاش کرده اند. مطالعه

1-Shein

2-McWilliam

3-Vygotsky

4-Bruner

یادگیری از چشم انداز قوم‌نگاری، تأکید بر تجارب و ادراکات اعضای جامعه و فرایندهای تعاملی ایجاد‌کننده و نگهدارنده این تجارب و ادراکات دارد. (آیتی و خوش‌دامن، ۱۳۹۱) وقتی جمعی از افراد در فعالیتهای مشترک مدرسه و کلاس درس شرکت می‌کنند، درک تقریباً مشابهی از کارهایشان دارند و ارزشهای خاصی را در مورد دانش، یادگیری و رفتار، تأیید و تصدیق می‌کنند این امر حکایت از وجود فرهنگ دارد. (جوزف^۱ و همکاران، ۱۳۹۵) به اعتقاد برونر^۲ (۱۹۹۶) مجموعه تعاملات بین معلم و دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با یکدیگر، نحوه کلاس‌داری، نوع نگاه به محتوا، فرصتهای یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی، فرهنگ یادگیری کلاس درس را شکل می‌دهد. (برونر، ۱۹۹۶) فرهنگ یادگیری، مجموعه‌ای از نگرشها و تجارب درون هر مؤسسه، گروه یا جامعه است که فرایند مستمر یادگیری را پشتیبانی (جانسون و هاوکه^۳، ۲۰۰۳) و هدایت می‌کند. (ون هیه‌بور^۴، ۲۰۱۶ به نقل از گیل، کریلو و فانسیکا پدرو^۵، ۲۰۱۸)، به زعم اولر^۶ (۲۰۱۰) فرهنگ یادگیری، نگرش و دیدگاه افراد را به سمت یادگیری خوب مشخص می‌سازد و جنبه‌های متنوع مؤثر بر یادگیری دانشجویان را شامل می‌شود. (معارف‌وند، شمس و صباغیان، ۱۳۹۶) فرهنگ یادگیری به عنوان مجموعه‌ای از باورها، ارزشها و نگرشهای مشترک به یادگیری (هيو، لپيساري و لی^۷، ۲۰۱۷) در طول زمان از طریق فعالیتهای معلمان،

1-Joseph

2-Bruner

3-Johnston & Hawke

4-Van & Heihboer

5-Gill, Carrillo, & Fonseca-Pedrero

6-Euler

7-Heo, Leppisaari & Lee

مدیران، والدین و دانش‌آموزان در کنار یکدیگر، حل مسائل و کنار آمدن با چالش‌ها ایجاد می‌شود.

پژوهش‌های انجام شده، در زمینه شناسایی فرهنگ یادگیری، دیدگاه‌های مختلفی بکار می‌گیرند؛ به عنوان نمونه، کومار^۱ (۲۰۱۹) از طریق مشاهدات ساختار یافته، مشاهده مشارکتی، مصاحبه‌های غیر رسمی با معلمان دولتی و غیر دولتی، مشاهده جلسات و مصاحبه با اعضای سازمان‌های غیر دولتی، طی سیزده ماه به بررسی دو فرهنگ یادگیری مجزایی که به وسیله معلمان دولتی و غیر دولتی در محیط یادگیری یکسان منتشر می‌شود، پرداخته است. (هیو، لپیساری و لی، ۲۰۱۷) از طریق طبقه‌بندی تجارب شرکت کنندگان در یک دوره آموزشی در مدارس کره جنوبی و فنلاند، به بررسی فرهنگ یادگیری در مدارس ابتدایی و متوسطه فنلاند و کره جنوبی به منظور درک سیستم آموزشی در این دو کشور پرداخته‌اند و فرهنگ یادگیری کلاس‌های دو کشور را در قالب شش مؤلفه: استقلال معلم در تدریس^۲ صحت یادگیری^۳ روابط معلم و دانش‌آموزان^۴ روش‌های ارزشیابی^۵ درگیری دانش‌آموزان^۶ و بهزیستی دانش‌آموزان^۷ توصیف کردند. تینچ‌نور و اگنر، هریسون و کوهن وگل^۸ (۲۰۱۶) با بازبینی و بررسی ادبیات و پژوهش‌های پیشین، چهار عنصر مبین فرهنگ‌های قوی مدارس (همکاری میان

1-Kumar

2-Teacher's Autonomy in Teaching

3-Authenticity in Learning

4-Relationships between Teachers and Students

5-Learning Assessment

6-Student Engagement

7-Student Well-Being

8-Tinchnor-Wagner, Harrison & Cohen-Vogel

بزرگسالان^۱ یک جامعه یادگیرنده در میان بزرگسالان^۲ پشتیبانی از فرهنگ یادگیری در میان بزرگسالان^۳ و فرهنگ یادگیری در میان دانش آموزان^۴ با تأکید بر مدارس متوسطه را شناسایی کردند و معتقدند فرهنگ قوی مدرسه با تعهد مشترک به یادگیری، این چهار عنصر را دنبال می‌کنند. تینچ‌نور و اگنر، هریسون و کوهن و گل (۲۰۱۶) در بُعد فرهنگ یادگیری دانش آموزان، اظهار داشتند که مدارس با فرهنگ یادگیری قوی بر مباحث آکادمیک تمرکز^۵ داشته و از دانش آموزان حمایت می‌کنند. این محققان جنبه‌های ویژه فرهنگ یادگیری را در بین دو گروه از مدارس متوسطه با سطوح موفقیت تحصیلی متفاوت دانش آموزان مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که فرهنگ یادگیری در دو گروه مدرسه قوی و ضعیف از نظر عملکرد تحصیلی دانش آموزان تفاوت چشم‌گیری دارند. (عطاران و عبدلی، ۱۳۹۱) با تحلیل خاطرات روزانه نخستین سال آموزگاری معلمی در مدرسه عشایر کوچ‌رو، به توصیف و تحلیل فرهنگ یادگیری پرداختند. علاوه بر این، مطالعاتی مانند لوزانو^۶ (۲۰۱۷) صداقت (۱۳۹۳) شون و تدلی^۷ (۲۰۰۸) مارکولیدز، هک و پاپاناستاسیو^۸ (۲۰۰۵) کاوانا و واو^۹

1-Collaboration Among Adults

2-Community of Learning Among Adults

3-Support for Culture of Learning Among Adults

4-Culture of Learning Among Students

5-Academic Focus

6-Lozano

7-Teddlie & Shoen

8-Marcoulides, Heck & Papanastasiou

9-Cavanagh & Waugh

(۲۰۰۴) حسین چاری (۱۳۸۲)، الارد و کوپر^۱ (۲۰۰۱) آلساندرو و ساد^۲ (۱۹۹۶) و ابرین^۳ (۱۹۹۳) در ضمن بررسی فرهنگ مدرسه و کلاس، به جنبه‌هایی از فرهنگ یادگیری نیز پرداخته‌اند.

فرهنگ یادگیری زمینه و عامل اساسی کیفیت یادگیری دانش‌آموزان به شمار رفته و بستری متفاوت برای اندیشیدن فراهم می‌کند. چنانکه برخی از فرهنگ‌ها رشد دهنده فرایندهای عالی تفکر هستند و برخی از آنها موجب ایستایی اندیشه در سطوح پایین تفکر می‌شوند. (معارف‌وند، شمس و صباغیان، ۱۳۹۶). دو فرهنگهای یادگیری مثبت، جامعه مدرسه به عنوان یک کل، با شور و اشتیاق آنچه را که برای مدرسه مهم است دنبال می‌کند. (هایوان، والکر و شیانونی، ۲۰۱۶). و فضایی گرم و انسانی همراه با جو اعتماد و حمایتی ایجاد کرده و باعث عملکرد و بهره‌وری مؤثر می‌شود. (امینی، رحیمی و کیانی، ۱۳۹۷) در صورتی که فرهنگهای منفی غالباً هنجارها و ارزشهایی دارند که مانع رسالت مدرسه و رشد دانش‌آموزان می‌گردد. فیتزجرالدکی^۵ (۲۰۱۲) هاپکینز^۶ (۱۹۹۵) به نقل از شون و تدلی، (۲۰۰۸) اهمیت شناخت و مطالعه فرهنگ را این‌گونه بیان می‌کند که: «مگر اینکه به موضوع فرهنگ مدرسه بپردازیم و گرنه شانس زیادی برای دستیابی به پیشرفت در مدرسه وجود ندارد. به منظور درک قابلیت‌های مدارس و کلاسهای درس و شناخت عوامل خنثی کننده کارکرد مدارس،

1-Allard & Cooper

2-Alessandro & Sath

3-O'Brien

4-Haiyan, Walker & Xiaowei

5-Fitzgerald Kay

6-Hopkins

نیاز است آموزش در بستری فرهنگی مورد بررسی قرار گیرد. تمرکز بر فرهنگ یادگیری به جای تدریس یا برنامه درسی و یا رویکردهای دانش آموزان، در حقیقت، درک سیستم آموزشی در شکل پیچیده آن است. (جیمز، بیستا، کولی^۱ و همکاران، ۲۰۰۷) شناخت فرهنگ یادگیری در مدارس برای درک مفاهیم و شیوه‌های آموزشی در زمینه فرهنگی آن مفید خواهد بود. (آسبورن، برادفوت، مک‌نس^۲ و همکاران، ۲۰۰۳)

پس از شناسایی فرهنگ یادگیری بحث مدیریت آن مطرح می‌شود. در واقع، مدیریت فرهنگ در پاسخ به این سؤال که «در برابر وضع شناسایی شده فرهنگ یادگیری چه اقداماتی باید صورت گیرد؟» مطرح می‌شود. در زمینه مدیریت فرهنگ، دیدگاه‌های متعارضی وجود دارد. در واقع، به همان اندازه که در مورد تعریف و اهمیت فرهنگ اختلاف نظر هست، در مورد میزان تغییر و یا مدیریت فرهنگ نیز اختلاف نظر دیده می‌شود. برخی از محققان استدلال می‌کنند که فرهنگ می‌تواند بویژه به وسیله رهبران با نفوذ، جهت‌دهی و کنترل شود. (ادانل و بویل، ۱۳۹۸) به عنوان مثال، پژوهشگرانی مانند هافستد^۳ و شاین با نگاهی کارکردگرایانه به فرهنگ، معتقدند که از فرهنگ می‌توان به عنوان ابزاری برای کنترل رفتارها، ترویج رفتارهای مطلوب و دستیابی به عملکرد بهتر در سازمان استفاده کرد و بر این باورند که فرهنگ را باید مدیریت کرد. (رعنائی کردشولی، ۱۳۸۶) برخی دیگر از محققان استدلال می‌کنند که تغییر جهت‌دهی شده از بالا به

1-James, Biesta & Colley

2-Osborn, Broadfoot & McNess

3-Hofstede

پایین احتمالاً در بلندمدت موفقیت‌آمیز نخواهد بود و مدیریت فرهنگ یا امکان‌پذیر نیست و یا به دلیل پیچیدگی در درک واقعیت و پیشرفت، تغییر با یک رویه هم‌آوا و در یک بازه زمانی طولانی مدّت امکان‌پذیر است. ادانل و بویل (۱۳۹۸) به باور ایشان دانش از فرهنگ لزوماً به روند پیشرفت مدرسه کمک نمی‌کند و اینکه می‌توان از دانش فرهنگ سازمانی و پویایی آن برای بهبود نتایج برنامه‌ریزی شده استفاده کرد یا نه، تا حدودی نامشخص است. (کنت^۱، ۲۰۱۳) نکته‌ای که توسط این محققان عنوان شده این است که مدیران هرچه قدر تلاش کنند نمی‌توانند فرضیه‌ها و ارزشهای ناخودآگاه که رفتار افراد را هدایت می‌کند، تغییر داده یا مدیریت کنند و این موضوع به دلیل این تعریف است که فرضیات، بدون آگاهی فرد وجود دارند. (اگبونا^۲، ۱۹۹۲) به طور مثال، کرفینگ و فراست^۳ (۱۹۸۵) به نقل از اگبونا (۱۹۹۲) چنین بیان می‌کند که اگر فرهنگ سازمانی از طریق ناخودآگاه هدایت شود و از این رو همیشه منظم نباشد، بعید است که تلاش برای مدیریت چنین فرهنگی به طور دقیق قابل پیش‌بینی یا کنترل باشد. موضع افراطی این گروه از محققان در مورد عدم توانایی مدیریت فرهنگ، به گونه‌ای غیر منطقی و از نظر تجربی مشکوک به نظر می‌رسد. بدین دلیل که فرهنگ، پدیده‌ای اجتماعی است که به عمل و کنش متقابل انسانی بستگی دارد. اگبونا (۱۹۹۲) گیدنز^۴ (۱۳۸۱) به نقل از میرعربی رضی (۱۳۹۲) اشاره می‌کند که فرهنگ امری ثابت و لایتغیر نیست و با تغییر اجتماعی

1-Kent

2-Oghbonna

3-Kreffing & Frost

4-Giddens

پیش آمده، دچار تغییر و تن دادن به پویایی خواهد شد. رابینز^۱ (۱۹۸۷) تأکید می‌کند که اگر مدیران نتوانند سازمانهای خود را از طریق تغییرات فرهنگی برنامه‌ریزی شده، راهنمایی کنند، موضوع فرهنگ کاربرد عملی محدودی خواهد داشت و ممکن است فقط مورد توجه دانشگاهیان باشد. (اگبونا، ۱۹۹۲). کیلمان^۲ (۱۹۸۲) بر این باور است که اگر فرهنگ کنترل سازمانها برای حفاظت از مفروضات منسوخ خود در محیط کسب و کار، وقت و هزینه صرف می‌کنند. (اگبونا، ۱۹۹۲)

به طور کلی در هر نوع موضع‌گیری در مورد مسئله مدیریت فرهنگ، در و تأثیر گسترده آن بر نتایج سازمانی اتفاق نظر وجود دارد. (اگبونا، ۱۹۹۲) به عنوان نمونه، وست بورهام^۳ و همکاران (۱۹۹۵) به نقل از کنت (۲۰۱۳) چنین اظهار می‌دارند که اگر مدرسه و کالج‌ها بخواهند به طور مؤثر به خواسته‌های مطرح شده در یک فضای آشفته پاسخ دهند، باید توجه مدیریت را به درک و نفوذ فرهنگ سازمانی اختصاص دهند. پژوهشگرانی مانند هاپکینز (۱۹۹۵) به نقل از شون و تدلی (۲۰۰۸) و دالین^۴ (۱۹۹۳) به نقل از کنت (۲۰۱۳) بر این باور است که در صورت عدم توجه به فرهنگ مدرسه، شانس کمی برای پیشرفت آن وجود دارد و برای شکستهای نظامهای آموزشی و عدم تحقق تغییر و نوآوری در مدارس، دلایل فرهنگی وجود دارد. (هارگریوز، ۱۹۹۷؛ کافمن^۵ و همکاران، ۲۰۱۰) به نقل از میر عرب رضی (۱۳۹۲) اهمیت و تأثیرگذاری فرهنگ در سازمانها و

1-Robbins

2-Kilmann

3-West Burnham

4-Dalín

5-Kaufman

مدارس بر کسی پوشیده نیست. قدرت بی‌بدیل فرهنگ گاهی می‌تواند تأثیرات منفی بر پیشرفت دانش‌آموزان داشته باشد. فرهنگ منفی با ارزشها و هنجارهایی همراه است که مانع رسالت مدرسه و رشد دانش‌آموزان می‌شود. (فیتجرالدکی، ۲۰۱۲) در نتیجه ضروری است علاوه بر شناسایی فرهنگ، نسبت به مدیریت آن نیز اقدام شود.

نیلوفر فرج‌پور، پاییز ۱۴۰۲